

IVANJSKO CVEĆE

I Ležim u travi, pod mostom, kraj kanala. Dovoljno je da čujem bilo kakav glas o tebi ili od tebe (u visinama, savsim blizu neba, zasija, i pružam ruke, propinjem se čitavim telom, čelo se pod pritiskom raspada na komade i ruke se otkidaju, i već sam tako blizu), pa da se iskradem iz kuće, i biciklom dojurim ovamo, u ovaj zaklon, gde na miru, neometana, mogu da sanjarim. Kod kuće to ne mogu, pogotovu u poslednje vreme. Brat posle kupanja, nakon što je satima prebivao u zaključanom kupatilu, uleće u sobu, vežba uporno pred ogledalom, uključuje gramofon, i prmorava me da igram s njim najnoviju igru, koju je, najzad, »ukapirao«. To me naročito razdražuje. Zatim sledi trening pred »istrčavanje na binu«, jer je brat uvrtio u glavu da je pevanje i, uopšte, istrčavanje na binu, danas, isplativ posao.

Mama i tata se iz dana u dan prepiru i nikako da se nagode čija je kuća u kojoj stanujemo. Tata lupa pesnicom o sto i viče: kuća je moja, mooojaaa! Mama ga nadjačava: ne, neeee, kuća je moja, da znaš, moja je, ničija više! Onda tata navodi razloge, obrazloženja, potom mama; tata ponovo lupa pesnicom o sto... I tako svako popodne, svako veče, svako jutro; ustaju rano, a pošto ja ustajem oko podne, više puta me prepirkom prenu iz sna, neko bi pomislio da se u kući nešto strašno događa, ali uvek je to, uglavnom, mamin glas, koji je prodorniji od tatino. Zato se on dopunjava lupanjem pesnice o sto.

Oni vrlo retko ulaze u moju sobu, a i tada zagledaju tavanicu i zidove, kuckaju u prozore, žučno raspravljaju, pa sam prinudena da idem za njima i upozoravam ih da ne isprevrću vaze i bokale s cvećem. I nikako da se nagode i kažu: kuća je naša; naša kuća, naša deca. Ja sam, u početku, pokušavala da im objasnim zašto je potrebno reći »naša kuća«, »naša deca«, »naše dvorište«, i baš mi je koješta padalo na pamet. Okanula sam se, odavno, bilo kakvog učestvovanja u roditeljskim razgovorima. Dodem ovamo, zaronim bicikl u pesak, zavučem se u pesak, zavučem se u visoku, gustu travu i ležim. Mislim na tebe.

Ali ko si ti? Zašto nikad ne izgovorim glasno tvoje ime?

II U junu, kad bi se završila školska godina, vraćala sam se u selo, i tu provodila čitavo leto, sve do septembra, kada sam ponovo pakovala kofere, jorgan, jastuk, i odlazila.

Dedino dvorište je hlad i žuti maslačak. Ograđeno je letvicama koje deda redovno kreči, pred ivanjsku slavu, zelenom farbom, iz iste, otkako ja pamtim, okrnjele, zemljane čipice bez drške, koju, zatim, ostavlja ukraj tavana, gde stoji do sledeće ivanjske slave. Perajicu propira na bunaru, i ona ima svoje mesto ukraj tavana. Letvice dele dedino prednje od stražnjeg dvorišta, u kojem su kokoške i Lisko. Od letnje žege kokoške su se sklonile pod slamu, gde je hlad, a tamo je i valov, iz kojeg ih deda poji. Pod slamom je vezan i Lisko, leži u svojoj bunji, deda ga pušta s lanca samo noću.

Deda je retko pričao, više je voleo da čuti. Ja ne pamtim da je ikada spomenuo ratove u kojima je bio; nikada nije rekao: kad sam ja bio u Rusiji, kad sam ja bio vojnik, onda je... kao što to drugi ljudi govore kad su u društvu, naročito među mladima. Kad sam dolazila kod njega, zaticala sam ga, skoro redovno, u gonku, u hladu, na šamlici, sa novinama pred sobom. Ponekad samo, deda je govorio o Lisku.

Njegova kuća ima kujnu i sobu sa dva jednostruka prozora. U jednom čošku sobe je trokrlini ormar, na sredini dva kreveta, iznad kojih visi ikona Svetog Jovana. Deda je preko cele zime u kujni, i u jesen, kad počnu kiše. U kujni je njegov krevet, zidana peć sa velikim zapečkom, stelaža sa posuđem i dunstom, sto, klupa, i šamlica, koju kad zahlti, unosi unutra. Sat zidni, sa klatnom, lampa i zidani šporet, odmah uz peć, na kome zimi, u velikom, tučanom loncu, preko celog dana, vri voda.

Dedina kuća je na kraju velikog šora, blizu mlina, u pravcu puta za Silbaš. Okrećem polako pedale bicikla, prolazim velikim šorom, već sam skoro na kraju, tu je i mlin, ali dedine kuće nema na vidiku. Zaustavljam bicikl, osvrćem se, ali dedine kuće, zaista, nema. Vredni li da vičem ili da pitam nekog? Dedina kuća je bila ovde, a više nije, ni na kraju velikog šora, ni u nekom drugom selu, ni u nekom drugom kraju. Više nije nigde; neće je više nikad nigde biti. Neću je naći. Nema tog puta koji bi vodio dedinoj kući.

I sada se ponovo pitam: ko si ti kad su putevi do tebe u maglama, među travom i vodom. Na njima se spoticem, ranjavam, ali nikad se ne zatiru. Da ih nemam! Oni me i izbavljaju, od zla, od bola.

III Pre petnaest dana, tražila sam Žarka. Stajala sam satima na autobuskoj stanici, zavirivala u kafane u koje je svraćao, lutala ulicama, u nadi, i želji da ga sretnem. Bio mi je potreban. Nisam znala gde stanuje. Ranije, to me nije interesovalo, pošto smo se srećali često, i nisam onda mogla da pretpostavim da će ikad biti drukčije, da će se Žarko izgubiti. Nisam ni slutila da ću Žarka morati tražiti, DA ĆU GA TRAZITI. Raspitivala sam se za njega, kod onih koji su ga poznavali, ali niko ništa određeno nije mogao da mi kaže.

Umorena od uzaludnog nadanja, vraćala sam se kasno kući i pokušavala da se smirim: čitala sam knjige. Možda ću ga baš sutra sresti! Prepoznacu ga još izdaleka, i viknuću radosno: pa, gde si, Žarko?! Jao, da znaš koliko te tražim, danima, danima! A on će se osmehivati, onako ovlraš, i dugo neće ništa govoriti, a volće što smo opet zajedno. I ja sam tebe tražio, reći će, najzad, raspitivao se, a ti — ko zna gde si i ko zna koga si ti tražila. Žarko, tebe sam tražila! Ti mi nikad ne veruješ, a kad bi znao kako mi je bilo! Ne mogu ti to nikad ispričati.

Nisam pronašla Žarka ni sutradan. U selu se pripremalno veliko slavlje. Sve neka prode brzo, bez mene. Sedecu ovde, u sobi, sa cvećem, ili ću biciklom krenuti u moj zaklon, kraj kanala. Žarka nema.

Rekli su mi da me je tražio onaj dan kad sam bila u Beogradu. Misliha sam tada da me Žarko voli, da je zaljubljen u mene, ali on me, zaista, nije mogao voleti. Preklinjala sam ga one večeri da ostane sa mnom, senka mu je pala preko čela, preko očiju, čudno, nekom u daljinama se osmehivao, i ostao je.

Gorele su vatre uoči praznika. Gledala sam kroz prozor. Devojke su izlazile iz svojih uštrinkanih soba, u belim haljinama, koje se oblače samo dva-tri puta godišnje. Izlazile su sa belim cvećem, belim vencima, i noć je počela da se beli. Obraze im je oblivalo rumenilo, da li od vatre, da li od pritajene misli o ljubavi, o kojoj sanjaju, čvrsto verujući da postoji, jer o njoj se pišu knjige, o njoj i stariji govore, sa uzdahom koji se ničim više ne može olakšati, nikakvom pesmom se ne može razgaliti.

Ja ću leći da spavam, a pre nego što zaspi, misliću na nešto lepo. Sutra je praznik. Ljudi će biti uparadeni i namirisani. Zaboraviće na brige i posao da bi se što bolje mogli veseliti.

IV Sunca je bilo u našoj sobi više nego prethodnih dana. Blago se naslanjalo na cveće u baštici, ležalo je na tepihu u prednjem, gostinjskim sobama, koje su i tog dana ostale prazne i spremljene, jer nama gosti ne dolaze, baš od onog vremena kad smo bili najviše namerni da ih primamo sa žurbom završavajući i uređujući sobe. Namera se naša zauvek izjalovila. Gostinjske sobe nisu imale sreću, od samog nastanka, da posluže svojoj nameni, da ih, makar jedanput, preplavi onaj raskalajni blesak koji dode odnekud u vreme praznika. Uzaludno im je strpljivo čekanje. Venu tiho i sporo.

U pretpraznične dane prošeta kroz njih mama ili ja, ako sam kod kuće. Brišem prašinu sa nameštaja, protresamo jastučiće, stavljamo cveće u vaze i otvaramo prozore, pa tako izgleda da i mi iščekujemo nekakve goste koji samo što nisu stigli. Ali, čim završimo posao, brzo izlazimo iz njih, zatvaramo vrata za sobom, i znamo da je to bila kratkotrajna obmana, mala prevara, koju smo same sebi priredile, poslušajući, jer nama neće niko doci. Bićemo same kao što smo i svaki dan, i blagi talasi tišine obliću našu kuću, naše sobe, naše cveće u baštici, kao i sada, samo što će naš bol biti težji, oporiji, i progovaraće glasnije nego onaj svakidašnji. Po tome bolu i prepoznajem slavlje prazničnih dana.

Mama mesi i kolače pred praznik, čak i onu veliku tortu koju smo nekad svi voleli i nedeljnu dana pre praznika »naručivali« je kod nje. Ali, sada svi kolači, sem ono malo što odnesemo na groblje, stoje netaknuti. Podelimo ih komšijskoj deci, ako slučajno nalete u naše dvorište, ponesena igrom ili radoznalošću, ili se desi da poneka naiđe kod nas, nekim poslom: da pita imamo li mleka za prodaju, da odnese seme od nekog retkog cveća iz naše baštice, za koje je čuo da imamo... Mama tada, sva usplahirena, trči do kapije: izvolte unutra, izvolte, udite, sedite... Baš ovih dana mesila sam kolače, za praznike, lepi su, da znate, morate probati... I, dok ona služi »nesuđene goste«, sedim na kauču, a po meni se razliva nešto toplo, skoro bih se osmehnula. Volim da je gledam u tim retkim prilikama: uzbudena je i čini se da je srećna.

Jelite da su lepi? Služite se samo, mi kolače slabo, a nikog nismo ni imali, ali opet, ne možem da ne pravim, ako neko slučajno, mislim, nikad čovek ne zna ko može naići, slučajno...

I, pošto su takve posete kod nas toliko retke da ih već potajno i priželjkujemo, jer tada čujemo i kako se svet veselio za vreme praznika, a i tišina se razbije i razide na trenutak, vazduh, ko zna zbog čega, postaje lelujav i proziran, kao svila na vetru, u grudima mi je lako i ruke mi nekako olakšaju... Mi zato zadržavamo gosta što je moguće duže. Kad ustane sa stolice i pride vratima, mama ga još uvek zaustavlja: ostanite još malo, kud žurite? A kad pođe, mama izlazi za njim i na ulicu, kao da je zaboravila nešto važno da kaže. Ali se predomisli najednom, uplaši se nečega, pa se na brzinu pozdravlja i skoro trčeći ulazi u dvorište. Čujem tada kako dva puta škljocne ključ u bravi.

I u tom trenutku ruši se u nama, i smrvljen je umah onaj malopredajni iskričavi život. Ponovo smo zatrpane tišinom i našim bolovanjima. Vraćamo se svojim poslovima. Gore, u sobi, nastavljam da čitam knjigu, na onom mestu gde sam maločas zastala. Tišina je. Zašto, nekim čudom, makar sunce ne progovori dok se odmara na mom kauču? Zašto, nekim čudom, ne progovori?

V Danas je sunce i u kuhinji. Lagano se penje uz ružinu granu vezenog, uštrinkanog stolnjaka. Hoće da je uštine, onako crvenu i razmaženu. Mama je stolnjak sama vezla, u »boljim vremenima«, kako je govorila, i bila je ponosna, nekad, na svoju rukotvorinu, jer svako ko je imao priliku da ga vidi, divio se, naročito toj raskošnoj, crvenoj ruži, koja ga je krasila. Mama ga je, jutros rano, dok sam još spavala, izvadila iz ormara i prekrila njime kuhinjski sto. To se dešavalo u našoj kući samo u vreme velikih praznika, izuzetnih svečanosti. Trudila sam se da ovoj promeni ne pridajem važnost, da je ne primećujem, pogotovu kad je mama u kuhinji, jer znam koliko bi se trudila da se opravda preda mnom, a i pred sobom, kako to nije zbog praznika, već zato što moramo držati kuću u redu, čistu, moramo, sramota je, ako slučajno neko...

Ne bih je mogla i danas slušati, a teško i njoj pada kad mora o tome da govori. Zato sam nastojala da prečutno predem preko toga, jer ništa se, u našoj kući, i u nama, time, ne može izmeniti.

Sunce je od umora padalo u žito. Išla sam zaobilaznim putem na groblje. Na glavnoj ulici večeras je gužva, veliki metež, niko živ ne bi uspeo da se probije i izađe na put koji vodi u groblje. Zato sam išla preko pustare, preko njiva, lenijom, u ovoj beloj haljini, za koju mama kaže da mi baš dobro pristaje. Brala sam usput ivanjsko cveće i gledala kako sunce pada u žito.

Žarko, tebe nema? Sada te najozbiljnije pitam: zašto te nema, tako dugo? Hoću da se sada pojaviš iza ovog šiblja, da me uhvatiš za ruku i kažeš: evo me, tu sam, gledaj me, da me ne zaboraviš, nikad, gledaj me. Zašto te nema? Hoću sad odmah da mi to kažeš. Sad odmah, sad odmah, jer znam, ako te budem još nekad srela, u gradu, na ulici, na autobuskoj stanici, i kad te budem pitala: Žarko, gde si ti, tako dugo? — reći ćeš da si imao posla, da si radio, da si imao mnogo posla.

VI Desilo se, dok sam te večeri sedela na kauču i prelistavala, ležerno, stare časopise, da mi se pogled i nehotice zadržao na slici sa nekog davnog, zaboravljenog letovanja, koja visi iznad kauča, na kojoj sam mlada, sa belim, platenim šešrom, sa neusiljenim, bezbrzišnim osmehom... Odjeknulo je u meni saznanje: ti nisi Žarko! Ne, ti nisi Žarko! Pa, ko si ti, u stvari? Ko si? Moram to znati; moram, jer sam ti toliko verna, ali me samrtni strah obliva od pomisli da neću nikad znati odgovor na to zlokobno pitanje.

VII Zašto noću, dok ležim i čitam, ne dodeš odnekud, kad se i ja ne nadam? Zašto se ne prikradeš do mog prozora, polako, i ne zakucaš? Ja bih skočila i, još dok ne bih ni dotrčala do prozora, znala bih da si ti. Kad bi se to makar samo jednom desilo, makar samo jednom. Dok ležim i čitam, dok ležim u travi, kraj kanala, dok me obliva talas, i uzima mi moć, dok dremam ivanjsko cveće na mojim klonulim rukama, dok sklapam oči, dok tonem, dok me obujmljuje večernji san — zašto se ne prikradeš, tiho, i ne šapneš mi na uvo... da znam ko si ti?